

conceptions and looks of researchers are reflected on the structure of social intellect. The features of social intellect are marked in the article, his structural components, and also functions. An author marks that exactly a social intellect, as one of components of professional competence, will provide a social teacher possibility to understand and estimate an own conduct and conduct of other people with the purpose of construction of effective co-operation and successful realization of professional activity. The information resulted in the article enabled to define a role and potential of social intellect in forming of professional competence of future social teachers, which will provide success in process of working with clients on each of the stages of social pedagogical activity.

Conclusion. *The role of social intelligence in the formation of professional competence of a social pedagogue is important because it contributes to obtaining the maximum information about the behavior of people, understanding, verbal production and nonverbal reactions, efficient prediction of their behavioral reactions in certain situations, which is the Foundation for effective implementation of professional activities.*

Key words: *jurisdiction; competence; competention education; professional competence; social intellect; social teacher; communicative co-operation; prognostication of conduct.*

Одержано редакцією 1.03.2016
Прийнято до публікації 10.03.2016

УДК – 378.013.42-057.875:379.8

Максимовська Н. О.,

к.п.н., доц.

Максимовський М. І.,

аспірант, Харківська державна академія
культури, Україна

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Розглянуто історичні особливості розбудови сфери дозвілля України в соціально-виховному аспекті. Акцентовано увагу на розвиткові національної самосвідомості, консолідації, сприянні соціальної взаємодопомоги, установленні соціальних зв'язків засобами дозвіллевої діяльності в історичній ретроспективі. Визначено, що сутність соціально-виховного спрямування означеного складника соціально-культурного простору полягає в розвиткові соціальності соціальних суб'єктів у певний історичний період, а також у виявленні можливостей самоактивності через сферу дозвілля (соціально-позитивної, суспільної, громадянської).*

Ключові слова: *сфера дозвілля; соціально-виховне спрямування; соціальна педагогіка; дозвіллева діяльність; види дозвіллевої діяльності; національні дозвіллеві традиції; соціальні й культурні традиції; національно-визвольний рух.*

Постановка проблеми. Сучасна соціальна педагогіка в умовах інформаційного суспільства розширюється під впливом соціального середовища, серед яких дозвіллевий простір є, водночас, традиційним для реалізації соціально-виховних завдань та інноваційним з огляду на можливість запровадження нових напрямів і засобів соціально-педагогічної діяльності. Для її реалізації у сфері дозвілля необхідно звернутися до історичних особливостей розгалуження соціально-виховних впливів у межах України. Історична ретроспектива вможливує виявлення актуальних тенденцій розвитку соціального виховання через сферу дозвілля різних соціальних суб'єктів у наш час.

Останні дослідження та публікації. Висновки вчених різних наукових галузей (О. Безпалько, А. Воловик, О. Гончаренко, А. Єфименко, В. Жайворонок, І. Ісаєва, О. Матковська, І. Петрова, О. Судакова та інші) дозволяють узагальнити певні

історичні факти щодо соціально-виховного значення дозвіллевої взаємодії, однак окремого дослідження цього аспекту сфери дозвілля не було здійснено.

Мета статті. Визначити особливості розвитку вітчизняної сфери дозвілля й динаміку її соціально-виховних впливів в українській історії в соціально-виховному аспекті, яке полягає у двобічній активності: зі сторони соціального суб'єкта – мотивовані активні дії з метою задоволення духовно-соціальних потреб у сфері дозвілля, зі сторони дозвіллевого середовища – створення умов для задоволення й розвитку цих потреб.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дохристиянські часи основою розвитку сфери дозвілля було святково-обрядове дійство, яке здійснювало зокрема соціально-виховний вплив, оскільки дозволяло консолідувати спільноту і передати соціальні й культурні традиції. Звичаї та обряди, що пов'язані з провідною діяльністю з забезпечення основних життєвих потреб, являли собою невід'ємний складник суспільного буття прадавніх східних слов'ян, відображення єдності соціального, політичного, духовного життя у процесі історичного розвитку. Поступово обряди ускладнювалися і ставали такими, що сприяли розвиткові общинної самосвідомості, укріпленню територіальної спільноти, уможливлювали становлення системи соціальних цінностей, їх поширення з метою зміцнення основ соціальної життєдіяльності, яку мали утворювати всіма члени громади, оскільки існувала потреба в усталенні соціуму й виробленні ціннісного традиційного стрижня, котрий його стабілізує. Як і в інших народів, свята українців є давньою формою дозвіллевої діяльності: «Свято – це факт дозвілля, санкціонований звичаєм, релігією, або і тим, і іншим, і керований певними ритуалами та звичаями» [8].

Існували і певним чином збереглися інші традиційні форми обрядових дій, які мали суспільне значення, урізноманітнювали дозвілля й сприяли становленню та розвиткові соціальності наших пращурів. Те, що система общинної допомоги являла собою складник суспільної життєдіяльності українців, дозволяє схарактеризувати ще один аспект розвитку соціальної культури, зокрема засобами дозвілля. Адже в народі «помочі» (толока) розглядалися як трудове свято, у якому брало участь усе сільське населення незалежно від соціальної належності [6, с. 18]. Виділення вільного часу для допомоги іншим було соціально схвалюваною дією і сприяло зміцненню суспільного духу, соціальної інтеграції всіх членів спільноти. Такі форми суспільно-дозвіллевої життєдіяльності вносили в дозвілля елемент взаємопідтримки і милосердя, сприяли гармонізації єдиного соціального простору, що було основою духовного співіснування різних членів соціуму.

Період християнізації суттєво вплинув на розвиток слов'янського соціуму, зокрема Київської Русі. Завдяки прийняттю християнства, релігійному світогляду в суспільстві закріплюється ставлення до праці не як до джерела збагачення, а як до справи, що рятує душу. Суспільні форми дозвілля тривалий час розвивалися на церковно-релігійній основі. Водночас існували старі рекреаційні звичаї, наприклад, колективні ігри на свіжому повітрі, боротьба, кулачні бої. Ці аспекти дозвілля мали оздоровчо-змагальне і розважальне підґрунтя, що дозволяло поєднувати світські цінності з релігійними, водночас посилювали соціально-виховний вплив дозвілля. З прийняттям християнства впроваджено календар свят, що відповідав вимогам нової релігії. Свято розглядалося як обов'язок Богові. До тих, хто уникав свят, ставилися з осудом. Існувало повір'я, що через таких «боговідступників» Бог може покарати все селище [2, с. 33]. Тобто святкове дозвілля розглядалося як засіб регулювання соціального життя.

Перебування земель України під владою різних держав відбивалося на суспільній життєдіяльності й на сфері дозвілля. У період із XVI ст. осередками збереження самосвідомості та природної спільноти українців на Правобережжі стали братства як об'єднання самопомоги міського населення. Оскільки «основною соціальною силою братств було українське бюргерство – ремісники і купці, а також

світська інтелігенція, яка вже на той час виділилася з духовного стану» [7, с. 11], бюргерський характер братського руху відчутно впливав на формування специфіки його ідеології та певних занять у вільний час.

На Лівобережжі України існувало козацтво, яке мало власні національні традиції та культуру, певну соціально-виховну систему, зокрема й дозвілля. У січових і козацьких школах перехід з одного класу до іншого супроводжувався козацькими забавами, народними іграми, різноманітними фізичними і психофізичними вправами. На свята, під час народних ігор молодь, бувале козацтво і селяни, змагалися на силу, прудкість, спритність, винахідливість, точність попадання в ціль (козаки мистецьки володіли всіма видами тогочасної зброї, іноземці свідчили, що під час тренувань зі стрільби козаки «кулею гасять свічку») [3]. Отже, козацьке дозвілля засвідчує можливість поєднувати фізичні та духовні заняття, зв'язок із народною культурою, а також специфіку дозвіллевих занять залежно від особливостей розвитку цієї великої соціальної групи.

Значні зміни в соціальній життєдіяльності, зокрема й дозвіллі, на територіях України, що перебували у складі Російської Імперії, сталися в період царювання Петра I. Петровський період багато в чому є переломним щодо змісту вільного часу. І хоча всі його новації не усвідомлювалися у зв'язку з таким поняттям, як дозвілля, за своєю сутністю вони були такими [2, с. 36]. Важливі наслідки суспільних перетворень, зокрема дозвіллевих, вплинули на те, що разом із докорінними змінами відбувалося розгалуження закладів культури, що сприяло урізноманітненню дозвілля та розвиткові відповідної сфери в соціальному просторі. Виникли громадські бібліотеки (безоплатна 1714 р.) у Петербурзі, публічний природно-історичний музей (Кунсткамера) з метою залучення людини до передових знань [2, с. 38]. Уже в XVIII ст. відкривалися музеї, публічні театри, організовувалися художні виставки. У подальшому саме це сприяло активізації діяльності закладів культури в напрямі посилення соціально-виховного впливу дозвілля через просвіту і залучення до культурних цінностей.

Особливо слід відзначити відмінність дозвілля різних соціальних станів, зокрема купецтва і робітників, що демонструє соціально-виховний аспект розвитку сфери дозвілля. Як новий соціальний прошарок у суспільному житті купецтво вносило певні зміни і в соціально-виховний аспект дозвіллевої взаємодії. «Купецький бал як світська розвага сформував свою форму добродійності. Несучи емоційне напруження, бальна розвага повинна була відобразитися в пам'яті й ознаменуватися доброю справою – наданням стипендій «дітям менш спроможних батьків» або внеску за навчання «для бідних учнів». Іноді добродійність могла бути і сутністю балу, наприклад, у кінці XIX ст. набули поширення бали-базари на користь яких-небудь спілок або установ [10, с. 37]. У такий спосіб новий соціальний прошарок створював умови для соціально-виховного впливу в суспільному середовищі міста, що доцільно робити за допомогою дозвіллевих форм.

Соціально-виховний вплив мало те, що на зламі XIX – XX ст. виникли перші Народні будинки, призначення яких полягало в організації розумних розваг для народу. Загалом наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. немало столичних і регіональних підприємців фінансували проекти будівництва Народних домів, мета яких – просвітництво і культурне дозвілля з користю для населення. Перший такий опікунський будинок, що відкрито в 1900 р. в Петербурзі, мав слугувати загальнодоступною аудиторією для читання лекцій, проведення занять, театральних вистав, концертів і народних гулянь [2, с. 40].

Окрім означених видів соціально-виховного впливу дозвілля «з кінця 50-х р. XIX ст. в Україні набув розвитку національно-визвольний рух – створювалися напівлегальні культурно-освітні організації (гуртки), що називалися «Громадами». Вони об'єднували прогресивних представників української інтелігенції. Діяльність таких громад проявилася найвиразніше через видавничу, просвітницьку роботу серед народу, зокрема в

читанні лекцій, організації курсів, гуртків» [1, с. 66]. Ці громадські організації в Україні функціонували як складник народно-просвітницького руху. За їх підтримки виникли клуби, гуртки, товариства культурно-просвітницького спрямування, зокрема львівська «Просвіта», київська «Стара Громада». «Просвіта» не обмежувалася лише створенням і утриманням читалень, а долучалася до формування громадянського суспільства. При філіях діяли театральні трупи, видавництва, що мало яскраво виражене «свідомо-українське» спрямування [8]. Громадські просвітницькі утворення, як один із напрямів існування дозвіллевої сфери сприяв саме зростанню зрілості суспільної свідомості та розвиткові соціальної відповідальності певного авангарду українського народу.

Дорадянський період розвитку соціально-виховного впливу дозвілля характеризувався розгалуженням просвітницького, мистецького, святкового дозвілля, активною місією закладів культури, народних будинків, клубних установ у сфері дозвілля, роллю благодійної приватної та громадянської ініціативи для організації соціально позитивного дозвіллевого самовиявлення різних верств населення.

Після 1917 р. докорінно змінилися соціокультурні умови розвитку України, що значно вплинуло на розгалуження й зміст системи соціального виховання, а також сфери дозвілля та її соціально-виховного спрямування. Дослідники дозвілля цього періоду (А. Воловик, І. Ісаєва, І. Петрова) мали спільний погляд на те, що «сфера дозвілля та вільного часу зазнала радикальних змін у радянський період, коли перетворилася на об'єкт державного регулювання та культурної політики, у той час як етнонаціональні традиції, релігійні механізми розвитку дозвілля залишилися на другому плані» [5, с. 28]. Основними ознаками дозвілля стали: пріоритет ідеологічних і політичних цінностей над культурними і духовними, наявність екстремального політико-ідеологічного спрямування, централізація, що охопила й дозвіллеву сферу, гальмуючи розвиток творчості та індивідуальної ініціативи на користь колективним вимогам [9].

За таких умов правлячі ідеологічні кола робили ставку на різновікові категорії населення, свідченням чого є те, що «дозвілля як соціально-культурне явище в 20-ті роки ХХ ст. розвивається на перехресті культурної політики держави та позашкільної педагогіки, що стала для культурно-просвітніх працівників базовою наукою» [9]. Сфера її інтересів – освіта дорослих, бібліотечна справа, клубна робота, екскурсійно-виставкова і музейна діяльність, політпросвіта. Тобто сфера дозвілля стала механізмом масового формування лояльності населення до радянського соціального існування.

Стосовно окремих напрямів соціально-виховного впливу сфери дозвілля зазначимо, що згодом народні будинки перетворювалися на народні робітничі клуби, змінивши ідейне спрямування, створена інфраструктура розгалужувалася і перетворювалася на «рупор класу-гегемона». А. Воловик підкреслює: «тут, як у краплі води, відбилася тоталітарна сутність створеної системи: не держава для людини, а людина для держави» [2, с. 46]. Відтак, була створена система, яка мала ідеологізоване спрямування. Однак, недоліком стало те, що робило її дозвіллевою в соціально-виховному сенсі, а саме: утрата культурних святково-обрядових традицій, які об'єктивно забезпечували наступність розвитку, зокрема сфери дозвілля, позбавлення можливості вільно обирати діяльність за власними потребами, що змушувало брати участь у тих видах дозвіллевої взаємодії, які гарантували належність до загально схвалюваного статусу: «радянська людина – будівник світлого майбутнього».

Одна з тенденцій розвитку сфери дозвілля полягала в тому, що «активізувалася робота щодо проведення масових свят і днів, які присвячені професіям. Продовжувалася традиція свят, що пов'язані з етапами трудової діяльності (свято весни, урожаю)» [5, с. 29]. Це зумовлено тим, що через дозвілля передбачалося формування соціальності справжнього працівника. Загалом, згідно з висновками вчених, на території Радянського Союзу склалася єдина інформаційна соціокультурна і

рекреаційна інфраструктура. У містах діяла мережа культурного обслуговування з театрами, кінотеатрами, концертними залами, музеями, клубами [5, с. 29]. Водночас, сфера дозвілля як обличчя соціального середовища віддзеркалювала ті процеси, які свідчили про наближення змін у суспільній свідомості й державній організації.

Більшість дослідників (А. Воловик, І. Ісаєва, І. Петрова) відзначали беззаперечні позитивні аспекти розвитку соціально-виховного впливу дозвілля за радянський період. Наприклад, А. Воловик зважає на те, що сфера дозвілля, «абстрагована від політики й ідеології, є багатющою спадщиною теоретичних пошуків і практичного досвіду. Вона набула величезного досвіду з методики масово освітньої роботи, організації її різноманітних форм, проведення свят і видовищних заходів, постановок сценічних композицій, диспутів, наочної пропаганди, клубних вечорів, постановки літературних і музичних композицій, театралізацій, екскурсій, технології організації виховного процесу в дозвіллевих об'єднаннях, організації спільної діяльності навчальних закладів і закладів дозвілля» [2, с. 50]. Саме в цей період закладено основи для подальшого дослідження соціально-виховного спрямування сфери дозвілля.

За допомогою сфери дозвілля відбувалася поступова демократизація соціального середовища. На думку І. Петрової, «із 60-х рр. ХХ ст. особистість намагається позбавитися контролю держави і віднайти себе в дозвіллі – сфері, у якій цей контроль, хоча й не знівельовано, але зведено до мінімуму. І саме у сфері дозвілля спостерігається соціальна активність населення, яка не відповідає загальноприйнятим нормам» [9].

Згодом однією з провідних тенденцій соціально-виховного спрямування дозвілля стало запровадження «роботи за місцем проживання, особливо в містах. Для видовищних заходів використовувалися майданчики біля будинку. Для дітей на подвір'ї створювалися дитячі клуби, гуртки художньої самодіяльності» [5, с. 28]. Саме цей аспект діяльності відмічає О. Безпалько, розробляючи наукове підґрунтя соціально-педагогічної роботи в територіальній громаді. Дослідниця підкреслює, що «саме у 60-ті роки минулого століття з метою створення умов для організації змістового дозвілля дітей і молоді почали працювати кімнати школярів при житлово-експлуатаційних конторах. Разом із тим, переважно в мікрорайонах великих міст почали створюватися підліткові клуби за місцем проживання, які стали осередками соціально-педагогічної роботи за місцем проживання» [1, с. 71]. Відтак, запровадження соціального виховання відбувалося зокрема через організацію дозвілля.

Саме ця тенденція стала в подальшому підґрунтям для реалізації в 1989 р. Тимчасовим науково-дослідним колективом «Школа-мікрорайон» (В.Бочарова) ідеї, яка вможлилювала відродження соціальної педагогіки на пострадянському просторі, зокрема й завдяки сфері дозвілля в Україні. У межах означеної діяльності «шкільні педагоги залучали до участі в шкільних гуртках і секціях, організовували роботу клубів вихідного дня для дітей і дорослих, проводили дворові свята, акції тощо» [1, с. 70].

Вітчизняні особливості розвитку соціально-виховного спрямування сфери дозвілля полягали в такому: врахуванні святково-обрядових традицій українського народу, які закладали культурні основи існування та виявлялися через дозвілля; оздоровчо-виховному впливі козацького дозвілля, яке слугувало взірцем єднання різних напрямів соціального виховання в дозвіллевій діяльності; розвиткові просвітницького напрямку соціально-дозвіллевого спрямування, дозвіллевої функції закладів культури, залученні до цього благодійників і громадськості, що є актуальним нині; досвід створення системи дозвіллевої діяльності за радянських часів з урахуванням ціннісного складника дозвіллевої діяльності.

Висновки. Розвиток соціально-виховного спрямування дозвілля – підґрунтя для розгалуження соціальної педагогіки часів її відродження наприкінці ХХ ст., що стало закономірним, оскільки механізми реалізації дозвіллевих уподобань соціальних

суб'єктів сприяють розгортанню ціннісного підґрунтя соціального виховання сучасної доби. Проте наукового усвідомлення значення соціального виховання у сфері дозвілля не відбулося, тільки з виникненням соціальної педагогіки як науки це стало можливим і є перспективою подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методичні основи : монографія / О. В. Безпалько. – К. : Науковий світ, 2006. – 363 с.
2. Воловик А. Ф. Педагогіка дозвілля / А. Воловик, В. Воловик. – Харків, 1999. – 332 с.
3. Єфименко А. Я. История украинского народа / А. Я. Ефименко. – Киев : Лыбидь, 1992. – 253с.
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – С.55.
5. Исаева И. Ю. Досуговая педагогика : учебное пособие / И. Ю. Исаева. – М. : Флинта, 2010. – 200 с.
6. Історія, теорія і практика соціальної роботи в Україні : навч. посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / упорядники : С. Я. Харченко, М. С. Кратінов, Л. Ц. Ваховський, О. П. Песоцька, В. О. Кратінова, О. Л. Караман. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 408 с.
7. Матковська О. Львівське братство : культура і традиції к. XVI – перша половина XVII ст. / О. Матковська. – Львів : Каменяр, 1996. – 71 с.
8. Нариси української популярної культури [Електронний ресурс] / за ред. О. Гриценка. – Режим доступу: culturalstudies.in.ua – Назва з екрана.
9. Петрова І. В. Дозвілля у теоретичних рефлексіях : монографія / І. В. Петрова. – К. : НАКККіМ, 2012. – 296 с.
10. Судакова О. М. Святкове і повсякденне дозвілля купецтва та фабрично-заводських робітників : монографія / О. М. Судакова, М. Є. Вільчинська-Бутенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 119 с.
11. Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник. – К. : Либідь, 1993. – 254 с.

References

1. Bezpal'ko, O. V. (2006). Organization of social-pedagogical work with children and youth in territorial communities : monograph. Kyiv (in Ukr.)
2. Volovyk, A. F., & Volovyk, V. (1999). Pedagogika dozvillya. Kharkiv (in Ukr.)
3. Yefymenko, A. J. (1992). IstorIya ukrainskoho naroda. Kyiv: Lybyd (in Russ.)
4. Zhayvoronok, V. V. (2006). Znaky ukraiynskoyi etnokultury : Slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Dovira (in Ukr.)
5. Ysaeva, Y. J. (2010). Dosuhovaya pedahohyka : ucheb. poso. Moscow: Flynta (in Russ.)
6. IstorIya, teoriya i praktyka sotsialnoyi roboty v Ukraini: navch. posib. Dly studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv / Uporyadnyky: S. J. Kharchenko, M. S. Kratinov, L. C. Vakhovskyy, O. P. Pesotska, V. O. Kratinova, O. L. Karaman. (2005). Luhansk: Alma-mater (in Ukr.)
7. Matkovska, O. (1996). Lvivske bratstvo: kultura I tradytsiyi k. XVI – persha polovyna XVII st. Lviv : Kamenyar (in Ukr.)
8. Narysy ukraiynskoyi populyarnoyi kultury / za red. O. Hrytsenka. Retrieved from culturalstudies.in.ua (in Ukr.)
9. Petrova, I. V. (2012). Dozvillya u teoretychnykhrefleksiyakh: monohrafiya. Kyiv : NAKKKiM (in Ukr.)
10. Sudakova, O. M., & Vilchynska-Butenko, M. J. (2012). Svyatkove i povsyakdenne dozvillya kupetstva ta fabrychno-zavodskykh robitnykiv : monohrafiya. Sumy : Sums'ky derzhavnyy universytet (in Ukr.)
11. Ukrayinska mynuvshyna : ilyustrovanyy etnohrafichnyy dovidnyk. (1993). Kyiv: Lybid (in Ukr.)

Abstract. *Maksimovska N. O., Maksimovskiy N. I. The development of social education in leisure sphere in Ukraine: historical aspect.*

Introduction. *The aim of this paper was to define the features of national leisure sphere development and its social-educational influences in Ukrainian history in social-educational aspect.*

Purpose. *To determine the features of development of domestic leisure and the dynamics of its socio-educational effects in the Ukrainian history in the socio-educational aspect, which is a two-way activity: from the social subject motivated active steps to meet the spiritual and social needs in the sphere of leisure, by leisure environment – the creation of conditions to meet and development these needs.*

Results. *The leading methodological approach was systematic approach, which allows to track the development of social education in leisure sphere of Ukraine in its dynamics and to define the tendencies that its current state; a social-pedagogical paradigm is being used to define the features of person's social education within the leisure activity process, inclusion into social-leisure environment,*

its pedagogic. It has been found that the main task of Ukrainian people's vanguard was to preserve the basics of national idea, lingual-cultural traditions, religious identification and social unity. It was discovered that native features of leisure sphere's social-educational direction development lie in: consideration of festival-ceremonial traditions of Ukrainian people, which laid the cultural foundations of existence and revealed themselves through leisure; recreation-educational influence of Cossacks' leisure, which serves as an example of union of different directions of social education in leisure activity; development of Enlightenment-based social-leisure direction, leisure function of cultural institutions, involvement of benefactors and public, which is still relevant; experience of creating the system of leisure activity during soviet times through consideration of leisure activity value component.

Conclusion. *Pre-soviet period of leisure's social-educational influence was reviewed, which is characterized by branching of Enlightenment-based, artistic and festive leisure, an active mission of cultural institutions, folk houses and club establishments in leisure sphere, a role of private and public charity initiative in organizing socially-positive leisure self-expression of different population groups. During soviet period a network of cultural-enlightening institutions was being created, which became the key points of mass cultural activity, institutionalized forms of leisure were branching out, which is why a network of governmental cultural establishments with proper funding and centralized command-administrative system of control and general availability was created.*

Key words: *leisure sphere; social-educational direction; social education; leisure activity; the types of leisure activities; national leisure traditions; social and cultural traditions; national liberation movement.*

*Одержано редакцією 2.03.2016
Прийнято до публікації 9.03.2016*

УДК 378.147:358.4

Марченко О. Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
вищої математики, Харківський університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Україна

ІННОВАЦІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЯК ДЖЕРЕЛО МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ САМОРОЗВИТКУ КУРСАНТІВ

Анотація. *Уточнено сутність понять «саморозвиток», «інноваційне освітнє середовище». Показано, що саморозвиток майбутніх військових фахівців в інноваційному освітньому середовищі вищих військових навчальних закладів забезпечується завдяки реалізації продуктивних ідей щодо інноваційного розвитку військової освіти, урахування особистих цілей курсантів, дотримання демократичних засад управління, використання інноваційних педагогічних технологій.*

Ключові слова: *вищий військовий навчальний заклад; військова освіта; інновація; інноваційне освітнє середовище; курсант; самоосвіта; самовиховання; саморозвиток.*

Постановка проблеми. Реалії сучасного життя висувають підвищені вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх військових фахівців, їхньої освіченості, розвитку структурних компонентів особистості, задоволення її потреб, інтересів, можливостей, на що й наголошується в Концепції військової освіти в Україні [1].

Основні положення гуманітарних наук (психології, педагогіки, андрагогіки, акмеології) щодо закономірностей особистісного зростання свідчать про те, що передумовою розвитку особистості, набуття нею ознак творчої індивідуальності є освітнє середовище навчального закладу. Проте проблема формування інноваційного освітнього середовища у вищих військових навчальних закладах як джерела можливостей саморозвитку курсантів ще не була предметом спеціального дослідження.